

Poglavje 1: RAZVOJNI POTENCIAL IN DEJAVNIKI RAZVOJA SLOVENSKEGA GOSPODARSTVA

1.1 BRUTO DOMAČI PROIZVOD SLOVENIJE

1.1.1 KAJ JE BRUTO DOMAČI PROIZVOD?

- pri računanju BDPja upoštevamo samo končne proizvode in storitve – tiste, ki so namenjene takojšnji porabi, ne pa nadaljni predelavi □ da ne pride do problema večkratnega štetja
- BDP – tržna vrednost vseh končnih proizvodov in storitev, ki jih določena država proizvede v določenem obdobju, navadno v enem letu
- upoštevamo **geografsko načelo** – končni proizvodi in storitve morajo biti proizvedeni s proizvodnimi dejavniki na slovenskem ozemlju, ne glede na to, ali so v lasti tujcev
- **bruto nacionalni proizvod** (BNP) – seštevek tržnih vrednosti vseh končnih proizvodov in storitev, ki so bili proizvedeni s proizvodnimi dejavniki v lasti slovenskih državljanov □ pri izračunu BNP upoštevamo **nacionalno načelo**

1.1.2 METODE MERJENJA BDP

- pri računanju BDP si lahko pomagamo z metodami: *dodane vrednosti*, *dohodkov* ali *izdatkov*
- **metoda dodane vrednosti** – od prihodka vseh proizvajalcev bi odšteli vse stroške, ki so jih imeli z nakupom surovin (vmesna poraba) □ *proizvodnja – vmesna poraba = dodana vrednost*; **dodana vrednost** – razlika med celotnim приходkom podjetja in vmesno porabo □ *dodana vrednost + neto davki na proizvodnjo in uvoz = BDP*; podjetje je dodalo vrednosti proizvoda: **dobiček, plače, amortizacijo in posredne davke**; $BDP = \text{vsota dodanih vrednosti vseh podjetij v gospodarstvu}$
- **metoda dohodkov** – seštejemo *dohodke od dela in kapitala ter neto posredne davke*, ki jih plačujemo *državi* □ dohodki od dela (bruto plače) + dohodki od kapitala (bruto poslovni presežek) + dohodki države (davki na proizvodnjo in uvoz – subvencije)
- **metoda izdatkov: poraba BDP** – tržna vrednost vseh končnih proizvodov in storitev mora biti enaka izdatkom, ki jih vsi sektorji v gospodarstvu namenijo za nakup BDP □ izdatki teh skupin:
 - **potrošni izdatki (C)** – morajo biti enaki *vsem izdatkom gospodinjstev* za nakup končnih proizvodov in storitev; lahko bi jih razvrstili v 3 skupine: *izdatki za življenjske potrebščine, izdatki za trajne dobrine in izdatki za storitve* (nakup stanovanja tu ne šteje – investicijski izdatek)
 - **investicije (I)** – nakup končnih proizvodov in storitev *podjetij*, ki niso namenjeni *takojšnji porabi* □ *zajemajo vrednost zaloga končnih proizvodov in izdatke za nakup kapitalnih dobrin* (zgradbe, stroji,...)

Razvojne poti slovenskega gospodarstva

• **državni izdatki (G)** – za obrambo; za financiranje delovanja in graditve kulturnih, znanstvenih, šolskih objektov □ v enem letu; *proračunski izdatki države* – razen *transfernih plačil* (socialni prejemki, nadomestila za nezaposlene, subvencije podjetjem,...) in *plač javnih uslužbencev*

• **neto izvoz (X - M)** – razlika med izvozom in uvozom; če je *izvoz večji*, *neto uvažamo*, tako da tujina porabi del našega BDP; če je *uvoz večji*, *Slovenci porabimo ves svoj kapital* in še del tujega

➤ **BDP = C + I + G + (X - M)**; končna poraba (C, G) + bruto investicije (I) + neto izvoz = BDP

-

1.1.3 STRUKTURA BDP PO DEJAVNOSTIH

➤ pove nam v kateri fazi razvoja je gospodarstvo □ nerazvite države ustvarjajo velik del BDP v kmetijstvu, industrijske države v industriji, v postindustrijskih družbah pa prevladujejo storitvene dejavnosti

➤ Slovenija – storitvene dejavnosti skoraj 60%, v Evropi kmetijske dejavnosti največ v Turčiji, nekmetijske na Irskem, storitvene pa v Luksemburgu

➤ Slovenija prehaja med postindustrijske družbe

1.1.4 VELIKOST BDP

➤ za primerjavo med državami ga izrazimo v isti enoti (mednarodna konvertibilna valuta, najpogosteje ameriški dolar)

➤ države z več prebivalci in večjim geografskim ozemljem imajo praviloma večji BDP

➤ Slovenija – *16600 USD na prebivalca po kupni moči*; največ Luksemburg, najmanj Turčija

➤ ni odvisen samo od gospodarske učinkovitosti, ampak tudi od števila prebivalcev, velikosti države in obsega surovin □ za primerjavo primernejši *BDP na prebivalca*, a še vedno so pomankljivosti

➤ BDP preračunamo v **BDP po kupni moči** – ker so pri nas cene nižje kot v preostalih zahodnoevropskih državah, lahko pričakujemo, da bo naš BDP po kupni moči višji od nominalnega

1.1.5 GOSPODARSKA RAST

➤ je en najpomembnejših ciljev vsakega gospodarstva

➤ gospodarsko rast merimo s stopnjo rasti BDP: $\text{stopnja rasti BDP} = \frac{\text{BDP} - \text{BDP}}{\text{BDP}} \times 100$ □ stopnjo rasti izrazimo v %

➤ ko računamo gospodarsko rast za več let, je potrebno nominalne podatke za vsako leto popraviti z inflacijo □ s tem odpravimo vpliv cen

Razvojne poti slovenskega gospodarstva

➤ med inflacijo se BDP spreminja iz dveh razlogov:

- spremembe količine proizvodnje v posameznem letu
- spremembe cen

➤ da izločimo vpliv naraščanja cen, moramo vse podatke inflacionirati (spremeniti na cene v zadnjem letu) □ za to uporabljamo indekse cen

➤ **stopnja rasti BDP Slovenije po osamosvojitvi** □ težave zaradi izgube jugoslovanskega trga, razpada starega institucionalnega sistema in začetka oblikovanja novega; do leta 1993 je bila zaradi tega stopnja rasti negativna, leta 1994 se je opazno povečevala □ »slovenski gospodarski čudež«; po letu 1996 se je upočasnila – k temu naj bi pripomogli: počasen postopek lastninjenja, visoka inflacija, počasno prilagajanje predpisom EU,... □ leta 1999 se je zopet povečala zaradi visokih investicij ter velikega domačega povpraševanja; v letih 2001-2003 so se stopnje rasti zopet zmanjšale zaradi recesije v svetu in v Evropi

-

1.2 DEJAVNIKI POTENCIALNEGA BDP

➤ prebivalstvo je najpomembnejši dejavnik BDP – njegoa velikost, struktura in dinamika; prebivalstvo je vir delovne sile

➤ število prebivalstva skupaj z BDP določa velikost domačega trga

➤ zaradi majhnosti slovenskega trga so naša podjetja prisiljena izvažati

1.2.1 PREBIVALSTVO, ZAPOSLENOST IN ČLOVEŠKI KAPITAL

1.2.1.1 Gibanje prebivalstva Slovenije

➤ po statistični definiciji prebivalstva med prebivalce Slovenije štejemo:

- državljane RS s stalnim prebivališčem v Sloveniji
- tujce z dovoljenjem za stalno prebivanje v RS
- tujce z dovoljenjem za začasno prebivanje v RS
- tujce z veljavnim delovnim in poslovnim vizumom
- osebe z začasnim zatočiščem v RS
- begunci – status begunca

➤ dinamiko oz. spreminjanje števila prebivalstva v državi lahko pojasnimo z demografskimi gibanji (rodnostjo in smrtnostjo) in migracijami (odselitve – emigracije, priselitve – imigracije)

➤ **stopnja rodnosti** (natalitete) – število novorojenih na 1000 prebivalcev □ stopnja rodnosti = $\frac{\text{živorojeništ. prebivalcev}}{1000 \text{ prebivalcev}} \cdot 100\%$

➤ **stopnja smrtnosti** (mortalitete) – število umrlih na 1000 prebivalcev □ stopnja smrtnosti = $\frac{\text{umrlišť. prebivalcev}}{1000 \text{ prebivalcev}} \cdot 100\%$

➤ *stopnja naravne rasti prebivalstva = stopnja rodnosti – stopnja smrtnosti*

➤ z gospodarskim razvojem se najprej zniža stopnja smrtnosti (razvoj zdravstva), nato pa ostaja stalna; stopnja rodnosti pa se zmanjšuje iz leta v leto □ posledica obojega je znižanje **stopnje naravne rasti prebivalstva**

➤ Slovenija – z zniževanjem števila kmetijskega prebivalstva in prehodom iz agrarnega v industrijsko prebivalstvo se je prebivalstvo selilo v mesta; leta 1991 je bila stopnja urbanizacije 50%

➤ neto priseljevanje v Slovenijo se je povečalo v 70ih letih □ prihajali so nekvalificirani delavci iz drugih jugoslovanskih republik za opravljanje slabše plačanih del □ z republikami Jugoslavije je imela Slovenija pozitiven migracijski saldo, s preostalimi državami pa negativnega

➤ *migracijski saldo (neto selitve) = priselitve – odselitve*

➤ sestavo prebivalstva lahko analiziramo na podlagi različnih meril: starost, spol, nacionalna pripadnost

➤ **družbenoekonomska struktura prebivalstva** – pismenost, izobrazbena struktura, poklicna struktura,...

1.2.1.2 Družbenoekonomske značilnosti prebivalstva

➤ pri ustvarjanju BDP ne sodeluje celotno prebivalstvo

➤ celotno prebivalstvo po struktura aktivnega prebivalstva delimo na:

- aktivno prebivalstvo

- -

neaktivno prebivalstvo

osebe z lastnimi dohodki

- vzdrževano prebivalstvo

- **aktivno prebivalstvo** – osebe, starejše od 15 let, ki *opravljajo poklic* in za svoje delo prejemajo dohodke v denarju ali naravi in osebe, ki *ne opravljajo poklica*, ker so nezaposlene, na služenju vojaščine, v priporu ali zaporu □ **aktivno prebivalstvo = zaposleni (delovno aktivno) + nezaposleni**
- **oseba z lastnimi dohodki** – neaktivna oseba, ki je ekonomsko samostojna, ker prejema dohodke (npr. upokojenci, študenti, socialne podpore,...)
- **vzdrževana oseba** – oseba, ki nima lastnih sredstev za preživljanje in jo zato vzdržujejo
- za ustvarjanje BDP niso pomembni vsi prebivalci in tudi ne vsi aktivni prebivalci

1.2.1.3 Zaposlenost in nezaposlenost v Sloveniji

❖ **zaposlenost:**

- **zaposleni** – tisti, ki opravljajo kakršnokoli plačano delo ne glede na dopust, bolniški dopust ali stavke □ registrirani so na Zavodu za zaposlovanje kot zaposleni
- **nezaposleni** – tisti, ki nimajo zaposlitve, vendar jo aktivno iščejo
- **stopnja nezaposlenosti** v gospodarstvu izračunamo: $U = \frac{\text{nezaposleni}}{\text{zaposleni} + \text{nezaposleni}} \times 100 = \frac{\text{nezaposleni}}{\text{aktivno preb.}} \times 100$
- doseganje čim večje stopnje zaposlenosti je eden izmed osnovnih narodnogospodarskih ciljev vsake države
- za samo velikost in strukturo BDP je pomembno, v katerih dejavnostih je delovna sila zaposlena; v preteklosti je v razvitih državah potekal proces deagrarnizacije prebivalstva □ z razvojem informacijske družbe so postale prevladujoče storitvene dejavnosti
- v Sloveniji več kot 50% prebivalstva zaposlenih v storitvenih dejavnostih

❖ **človeški kapital:**

- za ustvarjanje BDP je pomembna tudi kakovost zaposlenih nasploh (delovne izkušnje, starost, izobrazba in zdravstveno stanje) □ te kvalitativne značilnosti aktivnega prebivalstva zajamemo s pojmom **človeški kapital**
- za sodobna gospodarstva je zelo pomembna inovativnost in podjetniške sposobnosti
- kakovost človeškega kapitala povečuje predvsem izobraževanje; nenehno usposabljanje je zapoved današnjega časa
- zaposleni v Sloveniji so premalo izobraženi □ problem strukture nezaposlenosti je velik
- stopnja nezaposlenosti je manjša kot prikazuje slovenska statistična metodologija □ delo na črno

- v nekdanji Jugoslaviji je bila značilna polnazaposlenost (socialistični sistem) □ po osamosvojitvi veliko nezaposlenih □ po letu 1995 stopnja nezaposlenosti dokaj stabilna, leta 1999 se je začela občutneje zmanjševati (zaradi evidenčnega prenosa 10000 udeležencev javnih del med delovno aktivne) □ število nezaposlenih se je dejansko zmanjšalo, leta 2001 manj kot 100000 nezaposlenih □ zmanjšanje nezaposlenosti se še nadaljuje
- delež nezaposlenih mladih se je zmanjšal, delež nezaposlenih starejših od 40 let pa se je podvojil □ velik del nezaposlenih je brez strokovne izobrazbe □ velik problem je dolgotrajna nezaposlenost, zato je slovenska vlada pripravila program »Tisoč novih možnosti«
- število prejemnikov denarnih pomoči za nezaposlenost se je močno zmanjšalo
- -
- novi zakon o delovnih razmerjih je uvedel večjo prilagodljivost zaposlitve in oklestil pravice zaposlenih ob morebitnem odpuščanju □ slovenska vlada je sprejela ukrepe aktivne politike zaposlovanja, ki je usmerjena v odpiranje novih delovnih mest in usposabljanje nezaposlenih za nove zaposlitve
- pasivna politika pa zagotavlja denarna nadomestila □ ti dve politika sta v razmerju A-30:P-70
- vir izvajanja aktivne politike so subvencije, njene oblike izvajanja pa : izobraževanje, prekvalifikacije, subvencioniranje pripravništva, nadomeščanje stroškov podjetij za novo zaposlitev, javna dela,...
- »Tisoč novih možnosti« - vlada skuša povečati zaposlenost dolgotrajno nezaposlenih pri neprofitnih organizacijah □ ukrepi slovenske vlade so pri zaposlovanju usklajeni z usmeritvami EU
- usmeritve EU – vsebinski sklopi:
 - 1.steber: povečanje zaposljivosti prebivalstva
 - 2.steber: pospeševanje podjetništva
 - 3.steber: povečanje prilagodljivosti podjetij in zaposlenih
 - 4.steber: izenačevanje možnosti zaposlovanja

1.2.2 NARAVNO IN PROIZVEDENO BOGASTVO

- družbeno bogastvo je skupaj s prebivalstvom najpomembnejši dejavnik potencialnega BDP

1.2.2.1 Naravno bogastvo

- sestavlja ga 5 elementov:
 - kmetijska zemljišča
 - energetske viri

Razvojne poti slovenskega gospodarstva

- rudna in mineralna bogastva
- gozdovi
- geografski položaj države

➤ **kmetijska zemljišča** – najpomembnejši del slovenskega naravnega bogastva, čeprav ima Slovenija slabše možnosti za razvoj kmetijstva kot največje proizvajalke hrane v svetu □ kmetijska zemljišča so preveč razdrobljena □ pridelava hrane v Sloveniji sorazmerno draga; kmetijske površine na prebivalca so se zmanjšale, veliko je neobdelanih površin (60%)

➤ **viri energije** – z naravnimi bogastvi (razen vodno energijo) je Slovenija slabo preskrbljena; **premog** je slabe kakovosti, pridobivanje pa drago; Slovenija še ni izkoristila vseh vodnih virov za hidroelektrarne; **nafte in zemeljskega plina** Slovenija skorajda nima, zato je vezana na uvoz

➤ **rudna in mineralna bogastva** – v Sloveniji so zelo skromna, saj rud s kovinami tako rekoč nimamo

➤ **gozdovi** – sodijo med naravno in proizvedeno bogastvo, saj jih lahko obnavljamo in širimo; Slovenija je po obsegu gozda v Evropi nad povprečjem; precej gozdov je prizadetih, zato je kakovostne gozdne površine precej manj; nevarnost pretirane sečnje prinaša s sabo denacionalizacija; gospodarski pomen gozda: pridobivanje lesa, vir gozdnih sadežev, omogočanje lova,...

➤ **geografski položaj Slovenije** – ugoden, ker leži ob Jadranskem morju in ima ugodno prometno lego za povezavo med Evropo in Bližnjim ter Srednjim vzhodom

-

1.2.2.2 Proizvedeno bogastvo

➤ sestavlja ga vse tisto, kar država proizvede in ne obstaja že samo v naravi

➤ delimo ga v 2 skupini:

- osnovni skladi
- zaloge

➤ **osnovni skladi** – vrednost osnovnih sredstev:

- v podjetjih (stroji, naprave, zgradbe,...)
- v drugih ustanovah in pri prebivalstvu (šole, stanovanjske zgradbe,...)
- javnih dobrin (ceste, železniški tiri, mostovi,...)

➤ **zaloge so:**

- poslovne (v proizvodnih dejavnostih in trgovini)
- v gospodinjstvih (trajne potrošne dobrine,...)

➤ proizvedeno bogastvo lahko merimo z različnimi metodami (različne vrednosti):

- **nabavna vrednost** – kaže vrednost osnovnih sredstev po nabavni ceni □ povečamo jo za prevoz in montažo
- **sedanja vrednost** – od nabavne vrednosti odštejemo amortizacijo
- **nadomestna vrednost** – vrednost v trenutku cenitve
- **tržna vrednost** – vrednost po kateri bi element prodali na trgu

➤ **rast proizvedenega bogastva** – proizvedeno bogastvo spreminjata dva tokova: povečuje se z **investiranjem**, zmanjšujeta pa ga **poraba** vseh vrst zalog ter **obraba** osnovnih skladov in trajnih oz. poltrajnih potrošnih dobrin; proces zbiranja potrebnih sredstev v obliki prodajnih cen proizvodov za nadomestitev obrabljenih osnovnih sredstev podjetij in ustanov – **amortizacija** □ uporabimo jo za obnavljanje izrabljenih osnovnih sredstev; poleg obnavljanja gradimo tudi nove osnovne sklade

➤ pri investicijah razlikujemo 2 pojma:

- **bruto investicije** – vsebujejo celoten prirast proizvedenega bogastva
- **neto investicije** – predstavljajo samo graditev novih elementov; *neto investicije = bruto investicije - amortizacija*

➤ vsaka obnova izrabljenega elementa proizvedenega bogastva vsebuje tudi element investiranja

➤ **nove investicije** – vse investicije, ki povečujejo proizvodno bogastvo in deloma zajemajo tudi obnovo izrabljenih sredstev

➤ viri za nove investicije so:

- sredstva za investicije – del bruto domačega proizvoda, ki ni namenjen tekoči porabi
- amortizacija
- sredstva prebivalstva (prihranki)
- tuja sredstva

➤ podjetja pridobivajo sredstva za investicije iz 3 virov:

- iz lastnega dobička
- s posojili
- z izdajo delnic oz. obveznic

➤ glavni vir bančnih posojil so prihranki prebivalstva □ prebivalstvo bi lahko neposredno nalagalo prihranke v podjetja z nakupom delnic

❖ **učinkovitost investicij: mejni in povprečni kapitalni koeficient:**

➤ za povečanje proizvedenega bogastva sta pomembna velikost in učinkovitost investicij

➤ -

➤ učinkovitost investicij najbolje pokaže **mejni kapitalni koeficient** (MKK) – njegova vrednost pokaže koliko enot investicij je potrebnih za enoto povečanja BDP □ $MKK = \frac{\Delta K}{\Delta Y} = \frac{I}{\Delta Y}$

✓ K – vrednost kapitala, Y – BDP

➤ večji kot je MKK, več investicij potrebujemo za povečanje BDP na enoto; če se MKK v nekem gospodarstvu povečuje, učinkovitost investicij pada

➤ mirili bi lahko tudi povprečni kapitalni koeficient (PKK) – pove nam koliko enot kapitala potrebujemo za proizvodnjo enote materialnega BDP □ $PKK = \frac{K}{Y}$

➤ večji kot je PKK, več kapitala potrebujemo za enoto BDP

1.3 DODATNI DEJAVNIKI, KI VPLIVAJO NA DEJANSKI BDP, ŽIVLJENJSKI STANDARD IN ŽIVLJENJSKO RAVEN

1.3.1 SIVA EKONOMIJA

➤ ustvarjeni BDP je večji od statistično prikazanega □ v BDP namreč ni zajeto delo, opravljeno **na črno** ter delo, ki ga ljudje opravijo **sami** zase

➤ poleg dejavnosti, ki so dovoljene, sodijo v sivo ekonomijo tudi prepovedane dejavnosti (trgovina z orožjem, prostitucija, trgovina z mamilami,...)

➤ v svetu naj bi siva ekonomija znašala 15%-30% BDP, v Sloveniji pa 24%

1.3.2 ŽIVLJENJSKI STANDARD IN ŽIVLJENJSKA RAVEN

➤ BDP na prebivalca ne izraža nujno življenjskega standarda in kakovosti življenja v državi

➤ **življenjski standard** – odvisen od količine porabljenih dobrin in storitev na prebivalca □ oz. od strukture porabe BDP

➤ **življenjska raven** – življenjske razmere v najširšem pomenu; poleg ekonomskih upošteva tudi družbene, socialne, politične in delovne razmere □ za merjenje življenjske ravni upoštevamo: BDP,

demografske kazalce, kazalce o prehrani, kazalce o zdravstvenih in izobraževalnih razmerah, onesnaženost okolja,...

Poglavje 2: OSNOVE EKONOMSKEGA SISTEMA IN POLITIKE

2.1 INSTITUCIONALNA STRUKTURA

➤ **ekonomska politika** – organizirana akcija **nosilcev ekonomske politike**, ki poskušajo s pomočjo sredstev ali **instrumentov** doseči najpomembnejše **ekonomske cilje**

➤ **nocilci** ekonomske politike so 3 institucije + Banka Slovenije □ te 3 institucije so odgovorne za izvajanje treh vrst oblasti □ ta delitev temelji na parlamentarni demokratični ureditvi:

- zakonodajna
- -
- izvršilna
- sodna

➤ institucija zakonodajne oblasti je **parlament** oz. **državni zbor**, njegova naloga je sprejemati zakone □ sestavlja ga 90 poslancev, njegovo delo pa vodi predsednik državnega zbora □ Slovenija ima še en organ zakonodajne oblasti – državni svet (40 članov), ki državnemu zboru predlaga sprejetje zakonov

➤ institucija izvršilne oblasti, ki mora poskrbeti za uresničevanje zakonov, je **vlada** – najvišji organ državne uprave; vodi jo predsednik vlade ali premier, sestavljena je iz ministrstev

➤ institucija, ki skrbi za nadzor nad porabo državnih sredstev, je **računsko sodišče** □ sestavlja ga 9 članov, ki jih izvoli državni zbor za 9 let

➤ tretja veja oblasti je sodna veja, ki skrbi za spoštovanje pravnega reda v državi

➤ Banka Slovenije – ustanovljena leta 1991, skrbi za stabilnost domače valute in likvidnost plačil, je **centralna banka** – banka bank in nadzorni organ bančnega sistema; njeni komitenti so ministrstva in druge vladne institucije, s fizičnimi osebami pa ne posluje

➤ vsi nosilci ekonomske politike imajo **ekonomske cilje** – poglobitni cilji vsakega gospodarstva so:

- gospodarski razvoj
- stabilna raven cen
- nizka stopnja nezaposlenosti
- uravnoteženi odnosi s tujino

- različne ekonomske politike se razlikujejo med seboj predvsem po **sredstvih**, pa tudi po nosilcih, ki jo vodijo in izvajajo
- za denarno politiko je najpomembnejše sredstvo količina denarja v obtoku, za tečajno politiko devizni tečaj, ... □ nosilec obeh je BS
- v nasprotju s fiskalno politiko vlada in parlament na monetarno politiko nimata vpliva
- štiri najpomembnejše politike: *fiskalna, monetarna, tečajna in zunanjetrgovinska*

2.2 JAVNA PORABA IN FISKALNA POLITIKA

2.2.1 SREDSTVA FISKALNE POLITIKE

- **fiskalna** oz. davčna **politika** – sistem ukrepov s katerimi država vpliva na javnofinančne prihodke in odhodke; njena sredstva so davki □ poraba osrednje države, regij, lokalnih skupnosti – je **javna poraba**
- štiri javnofinančne blagajne:
 - državnega proračuna
 - občinskih proračunov
 - Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje
 - Zavoda za zdravstveno zavarovanje

-

2.2.1.1 Javnofinančni prihodki

- gre za 5 osnovnih vrst prihodkov:
 - **davčni prihodki** – DDV, davki na dohodek in dobiček, prispevki za socialno varnost, davki na premoženje, ...
 - **nedavčni prihodki** – takse in pristojbine za delo državnih organov, denarne kazni, ...
 - **kapitalski prihodki** – prihodki od prodaje državnega premoženja
 - **prejete donacije iz domačih in tujih virov**
 - **transferni prihodki** – institucija javnega financiranja jih prejema od drugih javnofinančnih institucij

- davčni in nedavčni prihodki so tekoči prihodki (najbolj zanesljiv vir financiranja javne porabe – 98%)
 - davčni 90%, nedavčni 8%
- novosti pri prilagajanju EU v zvezi z davki: zamenjava prometnega davka z DDV; fizične in pravne osebe, ki morajo plačevati davek so davčni zavezanci; DDV je vsefazni davek □ po njegovi uvedbi se je relativna obdavčitev storitev povečala; druga novost – pokojninska reforma, povečala se je starostna meja za upokojitev

2.2.1.2 Javnofinančni odhodki

- razvrstimo jih v 4 osnovne skupine:

- **tekoči odhodki** (45%) – odhodki za financiranje delovanja države (plače, prispevki delodajalcev za socialno varnost – stroški vojske, izdatki za blago in storitve,...)
- **tekoči transferji** (45%) – socialni transferji, subvencije,...

10%

investicijski odhodki – nakupi države za investicijske namene, povečujejo realno premoženje države

- **investicijski transferji** – izdatki, ki jih država da nepovratno prejemnikom (zavodoma, podjetjem,...); povečanje realnega premoženja prejemnika

- **transfer** – prejemek, ki od prejemnika transferja ne zahteva, da mu to poverne

2.2.2 JAVNOFINANČNI PRESEŽEK IN JAVNOFINANČNI PRIMANKLJAJ

- če so javnofinančni prihodki večji od odhodkov – **proračunski presežek**, v obratnem primeru – **proračunski primanjkljaj**
- primanjkljaj se pojavi v recesiji, ko se zmanjšuje gospodarska dejavnost, davki, javnofinančni prihodki □ povečajo se socialni transferji – javnofinančni odhodki
- **ekspanzivna** fiskalna politika – poveča proračunski primanjkljaj; ta smer poznana kot **keynesijanizem** □ s povečanjem transferjev se poveča poraba gospodinjestev – podjetja več proizvajajo – gospodarska rast □ to so upoštevali Roosevelt, Hitler, Mussolini □ nasprotujejo ji **monetaristi**, ki uporabljajo **restriktivno** oz. **omejevalno** fiskalno politiko
- **bilanca javnofinančnih odhodkov in prihodkov** mora biti izravnana
- financiranje proračunskega primanjkljaja (več virov):
 - zadolževanje države doma in v tujini
 - povečanje davkov
 - odprodaja državnega premoženja

Razvojne poti slovenskega gospodarstva

➤ EU je za vse države, ki se želijo pridružiti Evropski monetarni uniji, omejila velikost javnega dolga (ne sme presegati 60% BDP in računski primanjkljaj (ne sme presegati 3% BDP)

➤ -

➤ Keynesijanci pravijo, da se v fazi oživljanja gospodarstva proračunski primanjkljaj avtomatično izravna, saj se davki samodejno povečajo; znižanje nezaposlenosti in povečanje plač – znižanje socialnih transferjev □ s tem povečanjem javnofinančnih prihodkov in znižanjem javnofinančnih odhodkov se proračun samodejno izravna – to imenujemo **avtomatični stabilizatorji**

2.2.3 FUNKCIJE FISKALNE POLITIKE

➤ ima 3 osnovne funkcije:

- alokacijska funkcija
- prerazdelitvena (redistributivna) funkcija
- stabilizacijska in razvojna funkcija

➤ **alokacijska funkcija** – država financira javne dobrine in druge storitve, ki jih ni mogoče zagotoviti tržno □ nedonosne dejavnosti financira s subvencijami ali tako, da postane lastnik podjetij □ najpogosteje organizira proizvodnjo **nedonosnih proizvodov in storitev** (npr. železarstvo, jeklarstvo, železnice,...) □ podobno država skrbi za proizvodnjo **javnih dobrin** (npr. obramba, ceste, parki,...) – če bi te dejavnosti prepustili trgu, jih ne bi imeli □ država organizira tudi oskrbo s storitvami in proizvodi, ki jih zagotavljajo **gospodarske javne službe** – pogosto je lastnica teh javnih podjetij

➤ **prerazdelitvena funkcija** – skrbi za enakomernejšo porazdelitev dohodka in bogastva □ to funkcijo opravlja s progresivno obdavčitvijo dohodkov in transferji socialno šibkejšim delom prebivalstva □ v okviru države blaginje

➤ **stabilizacijska in razvojna funkcija** – uresničevanje poteka v obliki ukrepov za pospešitev gospodarske rasti in umiritev inflacije □ za uresničevanje fiskalne politike je potrebno upoštevati priporočila Keynesijancev, po drugi strani za odpravo inflacije ne sme biti prevelik primanjkljaj □ zaradi usmeritve v znižanje inflacije je bolj popularen monetarističen pristop

2.3 DENARNA POLITIKA

➤ njena naloga je skrbeti za ustrezno količino denarja v obtoku; če je denarja preveč – inflacija, če ga je premalo – deflacija

➤ za količino denarja v obtoku je odgovorna centralna banka (BS), ki ne opravlja poslova za prebivalstvo – to opravljajo poslovne banke in druge finančne ustanove

2.3.1 DENAR IN VRSTE DENARJA

- **denar** – blago, s katerim lahko v vsakem trenutku plačamo, ker ga vsi radi sprejemajo kot plačilo
- v zgodovini so imeli vlogo denarja različni predmeti (npr. platno) □ o nastanku denarja govorimo takrat, ko blago trajno prevzame funkcijo menjave oz. plačila
- zaradi ugodnih tehničnih lastnosti so vlogo denarja sčasoma prevzele plemenite kovine (zlato in srebro) □ tako nastanejo kovanci – velika možnost kraje, zato ljudje denar nosijo v varstvo zlatarjem in v zameno dobijo certifikate □ namesto zlata so za menjavo uporabljali certifikate – tako se je razvil papirni denar
- danes so v obtoku bankovci, kovanci in knjižni denar
- -
- ker niso vsi ljudje hkrati zamenjali certifikatov za zlato, so zlatarji spoznali, da za zamenjavo potrebujejo le določeno rezervo □ preostalo zlato so posojali oz. zanj izdali certifikate □ tako je v odtoku več certifikatov kot je zlata – ta princip kreditiranja je osnova izdajanja denarja
- pravico do varovanja in izdajanja denarja pa je sčasoma pridobila samo ena banka v državi – centralna banka
- zlato podlago so odpravili, ker bi se lahko centralne banke ob peveliki količini zamenjave znašle v težavah – premalo zlata za vse menjave

2.3.2 SREDSTVA MONETARNE POLITIKE: KOLIČINA DENARJA V OBTOKU IN OBRESTNA MERA

- za bolj operativno merjenje količine denarja v obtoku se uporabljajo **denarni agregati**, ki jih označujemo s črko M in indeksom
- agregati se med sabo razlikujejo v obsegu zajemanja različnih oblik likvidnih sredstev
- M1 je najbolj likviden agregat, s katerim je mogoče takoj plačati (npr. gotovina) □ čim višje število ima agregat, tem manj likvidne oblike denarnih sredstev vsebuje
- poleg količine denarja v obtoku pa je pomembno sredstvo denarne politike tudi obrestna mera
- obrestna mera – cena denarja □ s povečanjem količine denarja v obtoku obrestna mera pada
- količina denarja v obtoku in obrestna mera sta si obratnosorazmerna – za to banka ne more uravnavati obeh sredstev hkrati
- BS si je za cilj izbrala nadzor količine denarja v obtoku, evropska centralna banka pa nadzoruje obresno mero
- centralna banka navadno uravnava obrestno mero za obvezne rezerve poslovnih bank in obrestne mere, po kateri centralna banka posoja denar poslovnim bankam (eskontna obr. mera)

- **obvezne rezerve** – rezerve, ki jih morajo obvezno oblikovati vse poslovne banke in so praviloma neobrestovane □ centralna jih predpiše določen odstotek
- če se obvezne rezerve povečajo, bo poslovnim bankam ostalo manj denarja za posojanje – zmanjša se kreditni potencial poslovnih bank in količina denarja v obtoku
- centralna banka lahko spremeni tudi eskontno obr. mero – poslovne banke si le izjemoma izposojajo denar pri centralni banki, ki igra **vlogo posojilodajalca v skrajni sili**
- najpogostejši primer vplivanja centralne banke na obr. mero so transakcije centralne banke na **odprtem trgu** (CB kupuje ali prodaja državne obveznice oz. vrednostne papirje) □ pri nakupu – količina denarja v obtoku se poveča, obr. mera za te obveznice pa se zmanjša

2.3.2.1 Izdajanje denarja – centralna banka

- denar, ki ga izdaja samo centralna banka imenujemo **primarni denar** (gotovina v obtoku in računi republiškega proračuna pri BS)
- z operacijami na **odprtem trgu**, ko CB odkupuje državne obveznice, pravzaprav s tem daje *posojilo državi*
- poseganje CB na **devizni trg** – uravnava devizni tečaj, ki ga poveča tako, da zmanjša ponudbo deviz na deviznem trgu (odkup **deviz**, ki so terjatev do CB tiste države, katere valuto smo odkupil) □ s tem kreditira drugo državo □ količina denarja v obtoku se poveča, poveča se devizni tečaj
- CB lahko daje **kredite poslovnim bankam**
- -
- če povzamemo – CB izdaja primarni denar na podlagi treh načinov kreditiranja:
 - s krediti državi
 - s krediti tujini in
 - s krediti poslovnim bankam

2.3.2.2 Izdajanje denarja – poslovne banke

- denar poslovnih bank se imenuje **knjižni denar** – denar, ki ga imajo podjetja, posamezniki in druge institucije na računih pri poslovnih bankah
- poleg likvidnostnih rezerv (tekoča izplačila) morajo imeti poslovne banke tudi obvezne rezerve – za poslovne banke je dobro, da je odstotek obveznih rezerv čim nižji
- obvezne rezerve se ne obrestujejo

2.3.2.3 Restriktivna in ekspanzivna monetarna politika

Razvojne poti slovenskega gospodarstva

- sta dva načina vodenja: restriktivna in ekspanzivna denarna politika
- za omejevanje inflacije je potrebno zmanjšati količino denarja v obtoku – večanje obr. mer
- večinoma imajo države restriktivno monetarno politiko – znižanje inflacije
- v obdobju nepolne zaposlenosti proizvodnih dejavnikov in recesije, pa bi bila potrebna ekspanzivna denarna politika – nižje obr. mere □ podjetja spodbudili k večjemu investiranju □ povečanje agregatnega povpraševanja in obseg proizvodnje ter BDP □ rešitev gospodarstva iz krize (Keynes)
- monetaristi pa menijo, da bo prosto delovanje ekonomskih zakonitosti v daljšem času omogočilo polno zaposlenost

2.3.2.4 Evropska monetarna unija

- pravna podlaga za nastanek EMU je mastrichtska pogodba, podpisana 7. februarja 1992
- načrt je predvidel 3 stopnje; v okviru prve stopnje je bilo potrebno liberalizirati tokove kapitala med članicami ter okrepiti medsebojno sodelovanje v denarni politiki
- v okviru druge stopnje so morale članice EU, ki so želele vstopiti v EMU, izpolniti konvergenčne kriterije za vstop; ustanovljen je bil Evropski monetarni inštitut (EMI) □ predhodnik ECB
- tretja stopnja uresničevanja EMU – po ustanovitvi EMU (11 članic, 1999), nova valuta €
- **maastrichtski konvergenčni kriteriji** – ti kriteriji so fiskalni in monetarni; **monetarni kriteriji** – postavljajo omejitve, kar zadeva inflacijo in višino obr. mer; **fiskalni kriteriji** – omejitev na javnofinančni primanjkljaj in javni dolg

2.4 TEČAJNA POLITIKA

2.4.1 TEČAJNA POLITIKA

- njen instrument je **devizni tečaj** – to je cena drugega denarja, izražena v domačem denarju
- kadar država določi fiksno razmerje med svojo in tujo valuto, govorimo o **trdnem režimu** določanja deviznega tečaja (ali tudi **fiksnem tečaju**)
- -
- obstaja tudi **režim drsečega deviznega tečaja** – pojavlja se v dveh različicah: **prosto drseči devizni tečaj** in **uravnvano drseči devizni tečaj**

2.4.1.1 Režimi deviznega tečaja

- ❖ **trdni devizni tečaj:**

- centralna banka določi uradni tečaj, ki lahko niha le v ozkem razponu – da tečaj ostane v teh mejah, mora skrbeti centralna banka z intervencijami na deviznem trgu
- CB na trgu ponudi dodatne devize iz svojih deviznih rezerv – to zadrži rast cene deviz
- CB odkupi presežek deviz (tako da natisne primarni denar) – to zadrži padanje cene deviz, a lahko sproži inflacijske težnje
- včasih CB nevtralizira svoje posege tako, da primarni denar, ki je prišel v obtok zaradi nakupa deviz, ponovno potegne iz obtoka – takšen ukrep imenujemo **sterilizacija**
- presežek deviz na trgu lahko povzroči močne inflacijske pritiske, pomanjkanje pa nevarno znižanje mednarodnih denarnih rezerv CB ali zadolževanje v tujini □ zato CB včasih spremeni uradni tečaj
- namesto da bi nenehno umetno zadrževala rast tečaja s ponudbo svojih deviz, lahko zviša uradni devizni tečaj – to je **devalvacija** □ znižanje uradnega tečaja pa imenujemo **revalvacija**
- devalvacija spodbudi večji izvoz, negativno vpliva na uvoz □ večji izvoz kot uvoz povzroči povečanje količine deviz □ pritisk na znižanje tečaja; nasprotni učinki so pri revalvaciji
- **Brettonwoodski sistem** – leta 1944, začne veljati fiksni devizni tečaj □ deloval je do leta 1971, ko so ZDA odpravile konvertibilnost svoje valute na podlagi zlata
- Evropski monetarni sistem (EMS) je bil ustanovljen leta 1979, da bi se stabilizirali medsebojni tečaji in bi bili bolj zanesljivi □ sistem je bil uspešen kratkoročno, zato nastane ideja o EMU

❖ drseči devizni tečaj:

- prosto drseči devizni tečaj – tečaj oblikujeta ponudba in povpraševanje po devizah; če se povpraševanje poveča, se bo devizni tečaj povečal oz. bo evro **depreciiral** (**depreciacija** ustreza pojmu devalvacija), namesto pojma revalvacija pa uporabljamo pojem **apreciacija**
- takšen režim, pri katerem država sploh ne posega na devizni trg, je zelo redek
- države si, kljub temu da se odločijo za prosto drseči devizni tečaj, želijo obdržati pravico do uravnavanja tečaja □ takšen sistem deviznega tečaja, ki praviloma temelji na prostem oblikovanju, vendar si CB obdrži pravico intervencij, imenujemo uravnavano drseči sistem deviznega tečaja (v Slo)

2.4.1.2 Gibanje tečaja tolarja po osamosvojitvi

- tolar je po osamosvojitvi realno apreciral □ država je sprejela zakon o subvencioniranju izvoznikov, v resnici pa je zakon zniževal prispevne stopnje za delovno silo
- od leta 1997 je BS s posegi na deviznem trgu vzdrževala realni efektivni devizni tečaj tolarja nespremenjen □ konkurenčnost izvoznikov se ni več slabšala

-

2.5 ZUNANJETRGOVINSKA POLITIKA

2.5.1 CARINE IN NECARINSKE OBLIKE ZAŠČITE

- osrednji instrumenti zunanjetrgovinske politike so carine in necarinske oblike zaščite, nosilci želijo uravnavati zunanjetrgovinske tokove (izvoz, uvoz)
- **carine** – predpisan znesek, ki ga lastnik blaga plača državi v nacionalni valuti, ko blago prečka državno mejo; so najstarejša oblika omejevanja svetovne trgovine za zaščito domačih proizvajalcev □ zmanjšujejo uvoz blaga, povečujejo domačo proizvodnjo in zaposlenost
- eden od vzrokov za uvedbo carin so monopoli
- v okviru WTO potekajo prizadevanja za zniževanje carinskih stopenj □ Slovenija mora vsako leto zniževati carinske stopnje zaradi obveznosti članstva v WTO
- s podpisom članstva v EU je sprejela obveznost, da bo zniževala carinske stopnje v trgovanju z EU
- do leta 2000 ukinjene carine za večino proizvodov iz EU □ 1996-1999 delež javnofinančnih prihodkov, pridobljenih s carinami se je s 6,6% znižal na 2,9%
- oblike necarinske zaščite:
 - subvencije in povračilne dajatve
 - količinske omejitve
 - uvozna (izvozna) dovoljenja in prepovedi
 - protidumpinški ukrepi
 - prelevmani – dodatna dajatev, ki jo mora plačati lastnik blaga ob prečkanju meje
 - tehnične in upravne ovire v mednarodni trgovini
 - samoomejitveni ukrepi pri izvozu
 - udeležba države v trgovini,...
- **teorija primerjalnih prednosti** – dokazuje, da so koristi za vse države največje, če se vsaka država specializira za proizvodnjo tiste vrste blaga, pri proizvodnji katerega je najučinkovitejša in nato proizvedeno blago zamenja za blago drugih držav, da bi pridobila vse potrebne dobrine za svoje državljane

Poglavje 3: MEDNARODNA VPETOST SLOVENIJE

3.1 ODPRTOST – IZVOZNA USMERJENOST SLO GOSPODARSTVA

- nobena država ni popolnoma avtarkična, temveč del proizvodov in storitev izmenjuje s tujino
- **teorija primerjalnih prednosti** uči, da vse države v mednarodni menjavi pridobijo, če na svetovnem trgu ni monopolov □ skupno ustvarjeni BDP vseh držav je večji, če se vsaka država odloči za proizvodnjo določenih proizvodnih skupin in storitev, pri katerih ima primerjalne prednosti
- čim večji je delež (uvoza, izvoza), je država bolj odprta □ Slovenija je precej odprta država □ zelo zaprti sta ZDA in Japonska, odprte pa so države BeNeLuxa in Irska

❖ teorija primerjalnih prednosti:

- njen utemeljitelj je ang.ekonomist David Ricardo
- -
- po **teoriji absolutnih prednosti** bi ZDA proizvajale smuči in računalnike, ker so v primerjavi s Slovenijo absolutno produktivnejše pri proizvodnji obeh
- skupna proizvodnja obeh proizvodov bo večja, če se državi specializirata kot bi bila, če bi obe državi proizvajali oboje oz. ZDA vse
- oblike zaščite domače proizvodnje so nezaželene; politiko države, katere namen je zaščita domačih proizvajalcev pred uvozom, imenujemo **protekcijem**

3.2 MEDNARODNA KONKURENČNOST

- najbolj znani merjenji mednarodne konkurenčnosti izvajata WEF (sv.gosp. forum) in IMD; WEF bolj poudarja BDP, IMD pa daje poleg ekonomske razvitosti poudarek družbeni koheziji (znanost, znanje, tehnologija)
- zmožnost države za razvoj vrhunškega izobraževalnega sistema, ki naj bi omogočil dvig ravni znanja delovne sile, je ključ do povečanja globalne konkurenčnosti
- osnovni kazalci za merjenje glob.konkurenčnosti so razvrščeni v 4 osnovne skupine:
 - ekonomske spremembe
 - učinkovitost države
 - učinkovitost menedžmenta

- infrastruktura

➤ leta 2000 na prvem mestu ZDA, za njo: Singapur, Finska, Nizozemska, Švica in Luksemburg (Slovenija na 35. mestu) □ ZDA imajo stabilno gospodarsko rast, močan finančen sistem

3.3 VELIKOST IN STRUKTURA SLOVENSKE BLAGOVNE MENJAVE S TUJINO

3.3.1 TRGOVINSKA BILANCA

➤ v tej bilanci je prikazana velikost izvoza in uvoza blaga □ kadar je izvoz večji od uvoza, kaže trgovinska bilanca **presežek** ali suficit, sicer pa **primanjkljaj** (deficit)

➤ saldo trgovinske bilance izračunamo kot razliko med izvozom in uvozom

➤ za Slovenijo je značilen primanjkljaj, saj več blaga uvaža kot izvaža □ razlog za večanje primanjkljaja je v tem, da je prestrukturiranje proizvodnje v obdobju prehoda (tranzicije) zahtevalo večji uvoz investicijskih proizvodov, ki jih doma ne proizvajamo □ uvažamo tudi veliko reprodukcijskega materiala

3.3.2 GEOGRAFSKA STRUKTURA SLOVENSKE ZUNANJETRGOVINSKE MENJAVE

➤ pretirana navezanost pri izvozu (uvozu) na eno državo ali skupino držav, ki sestavljajo enotno gospodarsko območje, je lahko usodna

➤ najpomembnejše partnerice Slovenije so države EU □ že opozarjajo na preveliko odvisnost, zunanjetrговinske tokove bi bilo potrebno razpršiti z okrepitevijo gospodarskih tokov s hitro rastočimi trgi

-

3.3.3 SPODBUJANJE IZVOZA – SLOVENSKA IZVOZNA DRUŽBA

➤ izvoz spodbuja gospodarsko rast, zato ustanavljajo institucije za kreditiranje izvoza

➤ leta 1992 ustanovljena Slovenska izvozna družba (SID) – delničarji: država, slovenske banke, zavarovalnice,...

➤ SID opravlja za izvoznike sledeče storitve:

- refinancira izvozne kredite
- izdaja storitvene garancije
- zavaruje izvoznike pred komercialnimi tveganji – pokrije škodo, če kupec ne plača dolga
- zavaruje izvoznike pred nekomercialnimi tveganji – višje sile (npr. vojna)

3.4 PLAČILNA BILANCA

3.4.1 SESTAVA PLAČILNE BILANCE

- v **plačilni bilanci** so zabeležena vsa plačila, ki gredo legalno prek državne meje v določenem obdobju (navadno letu dni)
- vsa plačila, ki jih prebivalci Slovenije plačajo tujcem, imajo predznak - in se zapišejo kot **debetne postavke** v plačilni bilanci
- uvoz se vedno ediventira kot debetna postavka, izvoz pa **kreditna postavka** □ denar priteče v državo, predznak +
- poleg uvoza/izvoza poteka še vrsta drugih transakcij v tujino: zadolževanje v tujini, kupovanje storitev v tujini, kupujejo tuje delnice,...
- vse transakcije s tujino beležimo na 2 osnovnih računih plačilne bilance:
 - **tekoči račun** - račun tekočih transakcij:
 - obilanca **blaga** - trgovinska bilanca
 - obilanca **storitev** - v tej so najpomembnejši prejemki in izdatki (turizem, tranzit)
 - odohodki od dela in kapitala oz. **faktorski dohodki** - dohodki proizvodnih dejavnikov (npr. plače, obresti, dobiček, dividende,...)
 - otekoči **transferji** - npr. nakazila zdomcev, rente, pokojnine, socialni prejemki, darila, donacije,... □ država jih nakaže drugi državi
 - **kapitalsko-finančni račun** - beležimo vse nakupe premoženja v tujini in plačila tujine za nakup imetij v Sloveniji
 - okapitalski račun - zajema vse prejemke in izdatke, povezane z nakupi nematerialnega premoženja (tudi prodaja premoženj veleposlaništva):
 - **patenti in licence**
 - **kapitalski transferji**
 - ofinančni račun - nakupi materialnega premoženja
 - **neposredne naložbe** - nakup več kot 10% podjetja
 - **naložbe v vrednostne papirje** (portfeljske naložbe) - nakup manj kot 10% podjetja
 - **ostale naložbe** (npr. najemanje - obveznosti, dajanje kreditov - terjatve)
 - **mednarodne denarne rezerve** - spremembe denarnih imetij centralne banke v tujini

▪statistična napaka

❖ **uvoz kapitala – pomemben za manj razvite države:**

➤ *prednosti:* uvajanje novih sodobnih tehnologij, proizvodov in storitev □ pospeši tehnološki napredek; uvajanje sodobne organizacije in menedžerskih znanj; povečanje zaposlenosti in obsega kapitala □ povečanje BDP; na manj razvitih območjih zmanjšuje regionalne razlike v razvitosti,...

➤ *slabosti:* zaposluje tuje menedžerske ekipe, zaostčuje socialne konflikte, spodbuja sindikalno gibanje zaradi slabih plač, ukinitve konkurence, ukinitve raziskovalnih oddelkov; ob znakih gospodarske krize lahko tuji kapital hitro zapusti državo □ zlom na finančnih trgih (npr. Azija) □ Slovenija se je zaščitila s »skrbniškimi računi« (računi tujcev pri naših bankah, kjer je določen delež nakupa) □ to je znižalo donosnost naložb, zato smo te račune pod pritiskom EU ukinili

3.4.2 SALDO PLAČILNE BILANCE

➤ vsaka bilanca mora biti izravnana

➤ če bi pri ugotavljanju salda upoštevali samo **avtonomne transakcije** vseh prebivalcev, bi ugotovili, da v državo priteče več/manj deviz kot jih odteče

➤ vsaka transakcija sproži dvojno kniženje – enkrat kot debetna, drugič kot kreditna postavka – zato je bilanca izravnana □ to pomeni, da je treba plačati tujini toliko, kolikor priteče denarja v državo

➤ v primeru **primanjkljaja** posreduje CB s **transakcijami uradnih rezerv** (mednarodne denarne rezerve za plačilo tujini oz. **zadolžitve v tujini**)

➤ v primeru **presežka** zmanjša zadolženost v tujini oz. poveča devizne rezerve

➤ pravilo: **saldo plačilne bilance je enak saldu računa tekočih tekočih transakcij**

➤ računamo tudi salde podbilanc – če seštejemo vse salde, mora biti vsota 0

➤ ker pri beleženju transakcij nastajajo napake, jih zajamemo v postavki **statistična napaka**

➤ presežek povzroča prevelik pritok deviz □ CB jih odkupuje □ izdajanje denarja □ inflacija

➤ presežek na tekočem računu pomeni, da doma proizvedemo več kot porabimo □ neto izvoz; država je neto upnica tujine

➤ pri primanjkljaju pa doma porabimo več kot proizvedemo □ zadolževanje v tujini, trošenje mednarodnih denarnih rezerv

3.4.3 PLAČILNA BILANCA SLOVENIJE

➤ saldo plačilne bilance je po osamosvojitvi prešel skozi 3 faze:

Razvojne poti slovenskega gospodarstva

- 1992-1994 je bil visoko pozitiven
- 1995-1998 skorajda izravnani
- 1999 visoko negativen

- v celotnem obdobju do leta 2001 je bil značilen primanjkljaj trgovinske bilance (uvoz > izvoz) □ razlog: velik uvoz investicijskih dobrin, potrebnih v obdobju prestrukturiranja gospodarstva; primanjkljaj smo pokrivali s presežkom storitvene bilance (turizem, tranziten promet prek Slovenije)
- leta 1999 večanje primanjkljaja trgovinske bilance in manjšanje presežka storitvene bilance ter bilance faktorskih dohodkov □ primanjkljaj 4% BDP
- leta 1999 se prvič zmanjšajo mednarodne denarne rezerve
- leta 2000 primanjkljaj 3,3% BDP
- leta 2001 skorajda izravnana plačilna bilanca
- -
- leta 2002 izrazit presežek □ zmanjšanje – salda trg.bilance in povečanje presežka v storitveni bilanci; vpliv DDVja □ spodbudi izvoz
- presežek na kapitalnem in finančnem računu do leta 2001
- devizne rezerve Slovenije so se od konca leta 1992 do konca leta 2002 povečale za 7x
- do leta 2001 značilne nizke neposredne naložbe in naložbe v vrednostne papirje tujcev v Sloveniji
- leta 1999 – naložbe v vrednostne papirje so se tega leta precej povečale □ izdaja evroobveznic slovenske vlade v tujini
- privatizacija državnega premoženja □ povečanje naložb tujcev □ Si.mobil leta 2001
- 1999-2001 se je Slovenija neto zadolževala v tujini
- v prihodnosti spodbujanje izvoza!

3.4.4 ZADOLŽENOST SLOVENIJE TUJINI

- plačilna bilanca nam pokaže le, za koliko se je v določenem letu spremenilo stanje zunanjega dolga
- Slovenija po osamosvojitvi povečevala svoje zadolževanje
- od 1991 do 2002 se je dolg povečal za 5x

➤ ali je Slovenija sposobna sproti **odplačevati (servisirati) dolg**? □ za računanje uporabimo 3 kazalce: *delež servisiranja dolga, delež celotnega dolga v izvozu blaga in storitev, razmerje med mednarodnimi denarnimi rezervami in celotnim dolgom*

➤ servisirati dolg – vsako leto odplačevati zapadlo glavnico in obresti

➤ delež servisiranja dolga izračunamo: $D_{SD} = \text{servisiranje dolga} / \text{izvoz blaga in storitev} = \text{SDX}$

➤ devize za odplačilo dolga v največji meri pridobimo z izvozom blaga in storitev

➤ do leta 1998 je bilo razmerje med slovenskimi deviznimi rezervami večje od dolga

➤ leta 1998 se je Slovenija začela intenzivneje zadolževati v tujini; zunanja zadolženost Slovenije še vedno ni problematična

3.5 SLOVENIJA IN MEDNARODNE EKONOMSKE INTEGRACIJE

3.5.1 VRSTE IN CILJI EKONOMSKIH INTEGRACIJ

➤ ekonomskih integracij je v svetu več □ temeljijo na meddržavnih sporazumih o postopnem ekonomskem povezovanju in združevanju nacionalnih ekonomskih prostorov

➤ delimo jih lahko po različnih kriterijih: po prostoru, fazi reprodukcijskega procesa,...

➤ delitev ekonomskih integracij glede na fazo integracije:

- **območje proste trgovine** – odpravljene so vse ovire za trgovanje med državami članicami
- **carinska unija** – ukinitvev carin med državami članicami, ohranijo pa se carine v trgovanju s tretjimi državami
- **skupni trg** – prosti pretok blaga, kapitala in delovne sile
- **ekonomska (gospodarska) unija** – skupni trg, fiksni devizni tečaji, usklajenost ekonomskih politik
- **popolna ekonomska integracija** – enotna valuta, skupna centralna banka, skupna ekonomska politika

➤ cilji ekonomskih integracij:

- povečanje proizvodnje – uresničevanje načel primerjalnih vrednosti
- -
- pocenitev proizvodnje
- izboljšanje odnosov menjave
- izboljšanje poslovanja

Razvojne poti slovenskega gospodarstva

- lažje prestrukturiranje proizvodnje
- WTO – svetovna trgovinska organizacija; temelji na prostem pretoku blaga, kapitala in delovne sile
- EFTA – evropsko območje proste trgovine; članice danes: Islandija, Liechtenstein, Norveška, Švica; nastala l. 1960 v Stockholmu
- CEFTA – srednjeevropsko območje proste trgovine; večina članic je izstopilo zaradi vključitve v EU; nastala z Višegrajsko deklaracijo l. 1991

3.5.2 EVROPSKA UNIJA

- je oblika integracije, cilj določa Maastrichtska pogodba – sloni na treh stebrih:
 - ekonomski steber – sestavljajo ga tri skupnosti (Evropska skupnost za premog in jeklo, Evropska gospodarska skupnost in Euratom)
 - drugi steber sloni na skupni zunanji in varnostni politiki
 - tretji steber obsega skupno pravosodje in notranje zadeve

❖ zgodovinski razvoj EU:

- 9.maj 1950 – predstavljena Schumanova deklaracija; govori o združenih Evropi, ki naj bi temeljila na solidarnosti in miru □ 9.5. dan Evrope
- 1952 – Pariška pogodba; ustanovitev Evropske skupnosti za premog in jeklo; Belgija, Francija, Italija, Luksemburg, Nemčija, Nizozemska
- 1957 – Rimska pogodba; ustanovitev Evropske gospodarske skupnosti - EGS (in Euratoma)
- 1973 – VB, Irska, Danska se pridružijo EGS
- 1979 – članice uvedejo EMS, parlament ima sedež v Bruslju
- 1981 – Grčija se pridruži EGS
- 1986 – Španija in Portugalska se pridružita EGS
- 1992 – sprejeta Maastrichtska pogodba, preimenovanje v EU
- 1995 – Avstrija, Finska, Švedska se priključijo EU
- 1998 – začetek pristojnih pogajanj Slovenije
- 2002 - € zamenja nacionalne valute 12 članic, ki so izpolnila Maastrichtska konvergenčna merila
- 2004 – (1.5.) Ciper, Češka, Estonija, Latvija, Litva, Madžarska, Malta, Poljska, Slovenija, Slovaška
- 2007 – (1.1.) Slovenija prevzame €, vstop Romunije in Bolgarije
- 2008 – Malta in Ciper sprejmeta €

3.5.2.1 Prednosti vključitve Slovenije v EU

❖ **prednosti:**

- enotni notranji trg proizvodov in storitev, kapitala ter delovne sile □ prost pretok poveča konkurenčnost na enotnem trgu, s čimer podjetja sili k večji ekonomski učinkovitosti, inovativnosti, zniževanja stroškov in povečanju produktivnosti
- obetamo si lahko več pritoka tujega kapitala v obliki neposrednih tujih investicij
- dostop do novih tehnologij
- večja mobilnost delovne sile
- dostop do evropskega trga izobraževanja
- -
- večje možnosti za znanstveno sodelovanje v znanstvenih programih EU

❖ **slabosti:**

- stroški za uvajanje pravnega reda EU, zgraditev in delovanje ustreznih institucij
- prestrukturiranje nekonkurenčnih panog in kmetijstva
- zmanjšanje nacionalne suverenosti
- izguba avtonomije v uresničevanju ekonomskih politik

Poglavje 4: LASTNINJENJE IN NOVA LASTNINSKA TER UPRAVLJALSKA SESTAVA

4.1 TRANZICIJA IN PRESTRUKTURIRANJE VELIKIH PODJETIJ

- Slovenija se je takoj po osamosvojitvi soočila s številnimi družbenoekonomskimi problemi □ zaradi odcepitve od Jugoslavije je izgubila trge nekdanje Jugoslavije
- struktura podjetij po velikosti je bila neustrezna in neprimerljiva s strukturo v razvitih državah
- v strukturi podjetij smo imeli večji delež velikih podjetij, primanjkovalo je srednjih in zlasti malih podjetij □ pomanjkanje mali podjetij so ekonomisti poimenovali »socialistična črne luknja«
- vzrok za tako stanje tudi stroga zakonodaja, ki ni dopuščala rasti malih podjetij

- zasebna podjetja so v prejšnjem sistemu lahko zaposlovala le do 10 ljudi, kmetje so bili omejeni z obsegom zemlje
- breme prestrukturiranja podjetij je padlo na velika podjetja □ število velikih podjetij se je zmanjšalo
- glavna razloga za tranzicijsko krizo v velikih podjetjih: neučinkovito kapitalsko upravljanje s previsoko kapitalsko intenzivnostjo podjetij in nezadostna izkoriščenost kapitala ter izguba trgov
- v zadnjem času se pojavlja problem pomanjkanja novih podjetij, zlasti dinamičnih z globalno usmeritvijo
- v svetu danes postaja čedalje pomembnejše družinsko podjetništvo – takih podjetij v Evropi in ZDA več kot 70%
- prestrukturiranje velikih podjetij se je pokazalo tudi v makroekonomskih agregatih □ BDP se je zmanjšal, in pa tudi industrijska proizvodnja □ povečanje nezaposlenosti in zmanjšanje realnih plač
- zaradi vseh težav je bila potrebna celovita reforma gospodarskega sistema: privatizacija oz. lastninsko preoblikovanje, liberalizacija gospodarstva, prestrukturiranje podjetij, stabilizacija novih institucij

4.2 PROCES IN METODE LASTNINJENJA

- v socialističnem sistemu so bila podjetja v družbeni lasti
- **družbena lastnina** – lastnina vseh in nikogar; vsi državljani so bili lastniki vseh podjetij, čeprav niso bili zaposleni v njih; podjetja niso bila v lasti zaposlenih □ ni bilo motiva za učinkovito gospodarjenje
- funkcija lastnine – omogočati skrb za ohranjanje in večanje premoženja
- -
- lastniki podjetja (državljani) niso bili seznanjeni s poslovanjem podjetja □ ni mogoče izvajati osnovne funkcije lastnine □ zato je Slovenija po osamosvojitvi odpravila družbeno lastnino in poiskala podjetjem prave lastnike
- lahko bi se odločili za odprodajo podjetij, a bi bilo premalo prebivalcev Slovenije, ki bi imeli dovolj denarja, da bi podjetja kupili □ manjkalo je »plačilno sposobno« povpraševanje
- če bi se odločili za »odplačno privatizacijo«, bi podjetja odprodali predvsem tujcem
- splošno sprejeti model lastninjenja, ki ga je uporabilo največ podjetij:
- pravno zasnovo za lastninjenje je dal zakon o lastninskem preoblikovanju podjetij, sprejet konec leta 1992

- podjetja so se najprej preoblikovala v d.d. □ sestavila so otvoritveno bilanco stanja in v njej ugotovila vrednost družbenega kapitala kot predmeta lastninjenja □ 40% kapitala so prenesla na sklade
- Slovenija je v procesu lastninjenja ustanovila tri sklade: Kapitalski sklad (sedaj Kapitalska družba – KAD; nastal na osnovi deje, da so k premoženju podjetij prispevali vsi državljani Slovenije z minulim delom; dividende, ki jih je prejel, je uporabil za izplačilo pokojnin upokojencem; 10% družbenega kapitala), Slovenski odškodninski sklad (sedaj Slovenska odškodninska družba – SOD; premoženje je prejel za izplačilo obveznosti denacionalizacijskim upravičencem; 10% družbenega kapitala) in Razvojni sklad (sedaj Slovenska razvojna družba – SRD)
- v procesu lastninjenja smo vsi državljani Slovenije prejeli brezplačno v last certifikate, ki so bili osnova za neodplačno lastninjenje – njihova vrednost odvisna od starosti državljana □ certifikate je lahko uporabil na 3 načine:
 - lahko jih je zamenjal za delnice podjetja, v katerem smo bili zaposleni v obdobju lastninjenja
 - lahko jih je uporabil za nakup podjetij, ki so del družbenega kapitala prodajala v javni prodaji
 - lahko jih je zamenjal za delnice pooblaščenih investicijskih družb (PIDov)
- v primeru, da se je podjetje odločilo za interno razdelitev delnic – tako je lahko preneslo največ 20% družbenega kapitala
- večja podjetja so metode privatizacije kombinirala z javno prodajo □ svoje delnice so prodajala državljanom v zameno za certifikate □ za to so se odločila, ker z interno razdelitvijo in notranjim odkupom niso mogla v celoti olastniti podjetja, saj so bila prevelika
- PIDi so bili ustanovljeni v obdobju lastninjenja, da bi zbrali proste certifikate □ tu so certifikate vložili npr. tisti, ki so bili zaposleni v javnih zavodih – ti se niso lastnili □ certifikatov v javni prodaji niso uporabili, ker je bilo veliko povpraševanje in dolge čakalne vrste
- PIDi so zbrane certifikate zamenjali za delnice, ki so jih podjetja morala prej prenesti na SRD (obvezno so morala prenesti 20% družbenega kapitala) □ sklad je delnice prodajal v zameno za certifikate PIDov na avkcijah, na teh se je določila cena delnic
- PIDi so zbrali 58% vseh izdanih certifikatov, 8% pa jih je ostalo neporabljenih
- zadnja metoda lastninjenja za katero se je podjetje lahko odločilo je bil notranji odkup – zaposleni so odkupovali delnice z gotovino, pri tem pa so imeli 50% popust; delnice so lahko odkupili v petih obrokih – prvi takoj, preostali v naslednjih 4 letih □ delnice so se v vmesnem času prenesle na SRD
- podjetja so lahko metode uporabila kombinirano, vendar je bil obvezen prenos na sklade
- podjetja so se lahko odločila tudi za druge oblike lastninjenja: prodajo vseh sredstev podjetja, preoblikovanje podjetja z večanjem lastniškega kapitala in prenos delnic na SRD (podjetja v težavah)

-

4.3 LASTNIŠTVO SLOVENSkih PODJETIJ PO ZAKLJUČKU LASTNINSKEGA PREOBLIKOVANJA

- prevladujoči model lastninjenja je bila kombinacija prenosa na sklade, interne razdelitve in notranjega odkupa; večja in uspešnejša podjetja pa so izpeljala še javno prodajo delnic
- po zaključku procesa lastninjenja so prevladovala podjetja z notranjim lastništvom (takšnih kar 61,3% podjetij) □ delež kapitala, ki je v notranjem lastništvu le 22,9% družbenega kapitala □ notranje lastništvo je prevladovalo predvsem v manjših delovno intenzivnih podjetjih, zunanje lastništvo pa v večjih podjetjih
- če primerjamo končno lastniško strukturo družbenega kapitala takoj po vpisu podjetij v sodni register, vidimo, da sta državna sklada in PIDi pridobili več kapitala kot je bilo zanje predvideno
- slovenska privatizacija je bila kombinacija avtonomne, decentralizirane privatizacije s centralnim nadzorom □ podjetja so se sama odločila za metode lastninjenja, nadzor pa je opravljala Agencija RS za prestrukturiranje in privatizacijo
- podjetja so morala 2x (pred in po lastninjenju) pridobiti soglasje Agencije, da so se lahko vpisala v sodni register podjetij
- pomembno vlogo v procesu lastninjenja je imela tudi Agencija za revidiranje lastninskega preoblikovanja podjetij – ugotavljanje odškodovanja družbenega kapitala oz. njegovo neupravičeno prilaščanje □ agenciji sta se po končanem procesu ukinili
- postopek lastninjenja je v Sloveniji trajal več kot 6 let (1993-1998) – zaradi: nezakonitih privatizacij, kmetijske reforme, reorganizacija pravnega sistema, dematerializacija vrednostnih papirjev,... □ za reševanje teh problemov je bilo potrebno sprejeti novo zakonodajo kot tudi druge akte

❖ Pooblašene investicijske družbe (PIDi):

- PIDe upravljajo družbe za upravljanje (DZUji); za to delo zaračunavajo provizijo
- po zaključku lastninskega preoblikovanja je bila največja družba za upravljanje Nacionalna finančna družba, za njo pa Triglav in KBM Infond
- v PIDih se je nakopičila privatizacijska luknja (izvirala je iz številnih pomanjkljivosti lastninjenja) – zaradi pomanjkljivosti je bila začetna ocenjena vrednost družbenega kapitala, ki naj bi bil lastninjen, večja od dejanske vrednosti □ za reševanje te luknje so potekala dolgotrajna pogajanja med državo in PIDi □ za zapolnitev vrzeli je država PIDom odstopila deleže svojega kapitala v nekaterih podjetjih
- po zaključku procesa lastninjenja so se PIDi preoblikovali v finančne institucije (holdinge, vzajemne sklade ali investicijske družbe)
- vzajemni sklad zbira denar fizičnih in pravnih oseb in jih nalaga v delnice podjetij – njegova enota premoženja je investicijski kupon; prizadevajo si za čim boljše naložbe v delnice, saj se s tem poveča povpraševanje

Razvojne poti slovenskega gospodarstva

- investicijska družba – zaprt investicijski sklad s fiksnim obsegom sredstev, določenim ob ustanovitvi
- holdingi se od investicijskih družb razlikujejo po tem, da se ukvarjajo z upravljanjem podjetij, skladi pa upravljajo portfelj (odločajo se, v katera podjetja vlagati sredstva)
- največ PIDov se je preoblikovalo v holdinge in investicijske sklade
- vsa podjetja se niso lastnila po zakonu o lastninskem preoblikovanju podjetij □ javna podjetja so se lastnila v skladu z zakonom o gospodarskih javnih službah □ iz javnih podjetij je potrebno infrastrukturo izločiti in jo prenesti v last države oz. občin
- danes ima država v obliki javnih podjetij ter obeh državnih skladov (KAD in SOD) še vedno v lasti sorazmerno velik del premoženja (npr. Telekom, Mobitel, slovenske elektrarne, Pošta Slovenije, Slovenske železnice, DARS,...), komunalna podjetja pa so v lasti občin

-

4.3.1 KONCENTRACIJA LASTNIŠTVA

- po procesu lastninjenja je bila struktura lastništva precej razpršena
- po letu 1999 se je začel intenziven proces koncentracije lastništva □ od zaključka privatizacije do konca leta 2001 se je število delničarjev v podjetjih zmanjšalo za polovico (predvsem v tistih podjetjih, ki kotirajo na borzi, saj je prodaja teh delnic najbolj preprosta)
- v nekaterih podjetjih se je oblikoval sivi trg – začasna prepoved prodaje delnic
- v vseh podjetjih se je povečala koncentracija lastništva □ najbolj v notranjih podjetjih, sledijo ji borzna podjetja, najmanj pa se je koncentracija povečala v zunanjih podjetjih
- leta 2001 je bila najvišja koncentracija lastništva v zunanjih podjetjih, sledijo ji notranja podjetja in borzna podjetja □ tako visoka koncentracija lastništva je lahko sporna, kar zadeva zagotavljanje enakih pravic za male delničarje
- v Sloveniji so veliki delničarji v borznih podjetjih povezani z državo ter homogenimi skupinami organiziranih notranjih lastnikov, zato je potrebno poskrbeti za zaščito malih delničarjev
- slovenska podjetja kljub večanju koncentracije lastništva nimajo pravih strateških lastnikov

4.3.2 ZDRUŽITVE IN PRIKLJUČITVE SLOVENSkih PODJETIJ

- v vseh gospodarstvih je navzoče intenzivno kapitalsko povezovanje podjetij □ značilni vali združevanj
- v ZDA: prvi val združevanj – nastanejo veliki nacionalni monopoli; drugi val se je končal z gospodarsko krizo (v tem obdobju nastanejo močni naftni oligopoli); tretji val – združevanje podjetij iz različnih panog (konglomerati); odgovor na podjetij na protimonopolno zakonodajo

❖ **razlika: prevzemi in združitve ter vrste združevanj in prevzemov**

- **združitev** – dve približno ekao močni podjetji; vsebuje **pripojitve** ter **spojitve**
- **prevzem** – prenos nadzora nad podjetjem od ene skupine delničarjev na drugo skupino
- razlikujemo **horizontalne** (podjetja iste dejavnosti), **vertikalne** (podjetja zaporednih faz produkcijskega procesa) in **konglomeratne združitve** (podjetja iz različnih dejavnosti)
- prevzeme ločimo na **prijazne** (menedžment podjetij, ki so predmet prevzema, podpra prevzem) in **sovražne prevzeme** (lahko so tudi koristni)

❖ **Zakonodaja o prevzemih:**

- omejuje tiste dejavnosti udeležencev prevzemov, ki bi lahko škodovala delničarjem
- potrebno je preučiti tudi to, ali bo prevzem ogrozil konkurenco na trgu in privedel do izkoriščanja monopolne moči
- še Zakon o varstvu konkurence in Zakon o gospodarskih družbah
- zakonodaja določa, da mora prevzemno podjetje o svoji nameri prevzema obvestiti Agencijo za trg vrednostnih papirjev, Urad za varstvo konkurence in upravo družbe prevzemnega podjetja
- temeljna načela pri prevzemih so:
 - enako obravnavanje vseh delničarjev
 - oseba, ki pridobi najmanj 25% delež vrednostnih papirjev, mora dati javno ponudbo za odkup vrednostnih papirjev, saj tako lahko manjšinski delničarji izstopijo
 - razkritje podatkov, kar preprečuje zlorabo notranjih informacij
 - omejitev določenih obrambnih dejanj menedžmenta pred nameranim prevzemom

-

Poglavje 5: DRUŽBENO EKONOMSKI PROBLEMI SLOVENIJE

5.1 SOCIALNO RAZLIKOVANJE IN REVŠČINA

- prejšnji, socialistični sistem: delitev po delu, razlike med plačmi majhne, visoka zaposlenost
- tržni sistem: delitev po lastnini proizvodnih dejavnikov, lastniki kapitala imajo višje dohodke, brezposelnost, razponi med plačami vse večji
- **Ginijev koeficient** koncentracije neenakosti ljudi po premoženju – ljudi razdeli v 10 skupin (decilov)
 - z njim merimo razlike med dohodki □ bližje je koeficient 0, večja je enakost med ljudmi, neenakost – 1; od leta 1993 do leta 1997 se je zmanjšal; brez socialne pomoči bi bile razlike večje

➤ primerjava virov dohodkov slovenskih gospodinjstev:

- največji delež dohodkov iz zaposlenosti (dohodki od dela)
- delež dohodkov od pokojnin se je povečal
- delež dohodka gospodinjstev se je zmanjšal od priložnostnega dela □ zaostreni davčni predpisi
- socialni prejemki so se povečali
- delež nadomestil za nezaposlenost ostal enak
- dohodki od zdravstvenega zavarovanja večji
- dohodki od kapitala

➤ neenakosti dohodkov med decilnimi skupinami so se zmanjšale

➤ revščina je družbeno-ekonomsko zlo

➤ **merjenje revščine:**

- 1993-2000 □ 50% mediane ekvivalentnih izdatkov gospodinjstev
- 2000 dalje □ 60% mediane ekvivalentnih denarnih dohodkov posameznika

➤ revščina je družbeno nesprejemljiva oblika neenakosti med ljudmi □ OZN leta 2000 sprejme Deklaracijo za novo tisočletje, s ciljem izkoreniniti revščino do leta 2006 □ sprejet Program boja proti revščini in socialni izključenosti

➤ stopnja revčine v Sloveniji je manjša od povprečne v EU

❖ **Program boja proti revščini in socialni izključenosti - ukrepi:**

➤ *kartkoročni*: povečevanje socialnih pomoči, uvedena državna in vdovska pokojnina, materinski in očetovski dopust, znižane neprofitne najemnine

➤ *dolgoročni*: večanje možnosti za dvig izobrazbene ravni in izobraževanje, vključevanje nezaposlenih v programe aktivne politike zaposlovanja, možnost izobraževanja in zaposlovanja

5.2 DILEME JAVNIH SLUŽB

5.2.1 ZDRAVSTVENA REFORMA

5.2.1.1 Razlogi za zdravstveno reformo

➤ uradno se je začela pripravljati julija 2002

➤ kaj je šlo in še gre narobe:

- dolge čakalne dobe
- -
- kvaliteta storitev – problem se rešuje s privatizacijo
- stara tehnologija
- izvajalci zdravstvenih storitev se med seboj ne razumejo
- neučinkovito upravljanje – z organizacijo in vodenjem se ukvarjajo medicinci
- ni še priznana alternativna medicina
- finance – zdravstvena blagajna ima izgubo, zavarovalnica dobiček

➤ osnovni razlogi za zdravstveno reformo:

- večja ozaveščenost ljudi o možnostih zdravljenja
- staranje prebivalstva, naraščanje števila kroničnih bolnikov
- neučinkovit sistem financiranja

5.2.1.2 Financiranje zdravstva v Sloveniji in cilji reforme

➤ izdatke za za zdravstveno varstvo pokrivamo iz dveh virov: obveznega zdravstvenega zavarovanja in prostovoljnega dopolnilnega zdravstvenega zavarovanja

❖ **obvezno zdravstveno zavarovanje:**

- s plačilom bremeni zaposlene, delodajalce, kmete, upokojence
- znaša 6,53% bruto plače (prispevki različni glede na plačo)
- preostala sredstva pritekajo iz državnega proračuna, občinskega proračuna
- zagotavlja osnovne zdravstvene pravice – obseg pravic ni natančno opredeljen
- porabo nadzoruje Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije

❖ **prostovoljno dopolnilno zdravstveno zavarovanje:**

- doplačilo obveznega zavarovanja
- vključenih 94% slovenskih državljanov, razen: otrok, invalidov,...
- letna premija enaka za vse, regresivno

➤ predlog ministrstva: dopolnilno zavarovanje ukiniti in ga prenesti v sistem obveznega zavarovanja, premija odvisna od plače □ povišale bi se prispevne stopnje, pritisk na zvišanje plač, zvišanje stroškov podjetij

❖ problem financiranja zdravstva – neustrezen način razporejanja sredstev, nepravočasni dogovori; povečanje plač v zdravstvu

❖ od leta 2000 ima ZZS izgubo □ Vzajemna, Adriatic in Triglav presežke

❖ **cilji reforme so:**

➤ pravičnost pri zagotavljanju sredstev za zdravstveno varstvo

➤ razporejanje sredstev po potrebah državljanov

➤ boljša dostopnost do zdravstvenega varstva

➤ razvoj sistema celovite kakovosti

➤ večja učinkovitost upravljanja in regulacija sistema zdravstvenega varstva

➤ krepitev javnega zdravja

-

5.2.2 POKOJNINSKA REFORMA

5.2.2.1 Razlogi za pokojninsko reformo

➤ negativna demografska gibanja: staranje prebivalstva, daljšanje življenjske dobe, zmanjšanje rodnosti □ slabšanje razmerja med zavarovanci in upokojenci

➤ spremembe na trgu delovne sile: odpuščanje delavcev □ zmanjšanje števila zavarovancev, plače so se povečale

➤ ugodna zakonodaja: spodbujanje upokojevanja, neenakopravna obravnava moških in žensk, upoštevanje plač v 10. najugodnejših letih

5.2.2.2 Možni pokojninski sistemi

❖ **dokladni sistem:**

➤ obvezni javni sistem, sprotne vplačila zavarovancev uporabljajo za tekoče izplačevanje pokojnin upokojencev

➤ medgeneracijska solidarnost

➤ odpornost proti makroekonomskim šokom

➤ nizki administrativni stroški

➤ primanjkljaj sredstev in krize pokojninskih sistemov

➤ dovzetnost za politični sistem

➤ manj spodbude za varčevanje

❖ **naložbeni sistem:**

➤ zavarovanci plačujejo prispevke, ki se zbirajo na osebni račun pri pokojninskih skladih, zavarovalnicah,... □ ta sredstva investirajo

➤ ob upokojitvi se izračuna mesečna renta

➤ vpliva na gospodarsko rast

➤ manj občutljiv na politične pritiske

➤ ni občutljiv na demografska gibanja

➤ finančna tveganja, višji administrativni stroški

➤ renta je odvisna od višine premije, dobe plačevanja

❖ kdo je upravičen do osnovne pokojnine? – min starost 53 oz. 58 let (sedaj 58 let), max starost 61 oz. 63 let, ženske včasih 35 let delovne dobe (sedaj za vse 40 let)

5.2.2.3 Najpomembnejše novosti novega pokojninskega sistema

❖ **prvi steber – obvezno pokojninsko zavarovanje – značilnosti dokladnega sistema:**

➤ povečuje se minimalna starost za upokojitev (58 let)

➤ izpolnjena polna starost za upokojitev (61 oz. 63 let)

➤ dosežena pokojninska doba (38 oz. 40 let)

➤ povečuje se doba za izračun pokojninske osnove (namesto 10 je ta doba 18 zaporednih let, ki so za zavarovanca najugodnejša)

➤ -

- novi sistem spodbuja zavarovance, da delajo dlje (za vsako leto dela po doseženi polni starosti se pokojnina poveča)
- pokojnine bodo v prihodnosti nižje □ leta 2025 bo sistem v celoti uveljavljen – pokojnina v višini 72,5% pokojninske osnove
- novost sta državna (starejši od 65 let, nimajo nobene druge pokojnine, 30 let živeli v Sloveniji; znaša 33,3% najnižje pokojninske osnove) in vdovska pokojnina (nadomešča prejšnjo družinsko pokojnino)

❖ drugi steber – prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje – značilnosti naložbenega sistema:

- zbiranje denarnih sredstev na osebnih računih zavarovancev, katerega namen je zagotovitev dodatne pokojnine
- višina pokojnina je odvisna od privarčevanih sredstev, starosti ob upokojitvi in spola
- privarčevana sredstva so odvisna od višine vplačane premije, števila let varčevanja ter donosa na vplačana sredstva
- dve vrsti zavarovanja: individualno (zavarovanec se sam vključi v pokojninski načrt) in kolektivno (organizira delodajalec, vsaj 66% zaposlenih se mora vključiti)
- sredstva lahko zbirajo pokojninski skladi, ki se lahko oblikujejo kot vzajemni pokojninski skladi ali pokojninske družbe ter zavarovalnice, ki imajo dovoljenje za sklepanje življenjskih zavarovanj

5.3 REGIONALNI RAZVOJ

5.3.1 REGIONALNI RAZVOJ IN EU

- skrb za enakomeren, skladen in trajnostni regionalni razvoj vseh držav in regij je eden izmed najpomembnejših ciljev EU
- leta 1975 je bil ustanovljen Evropski sklad za regionalni razvoj kot prvi izmed sedanjih štirih strukturnih skladov za pospeševanje enakomernejšega razvoja regij
- za doseganje ekonomske in socialne kohezije znotraj EU so bili ustanovljeni 4 strukturni skladi:
 - Evropski sklad za regionalni razvoj
 - Evropski socialni sklad – boj proti nezaposlenosti
 - Evropski kmetijski sklad
- Finančni instrument za usmerjanje ribištva
- poleg strukturnih skladov je bil ustanovljen še kohezijski sklad

- s pridružitvijo EU je lahko Slovenija začela izrabljati sredstva skladov EU

5.3.2 UPRAVNO-TERITORIALNA RAZDELITEV SLOVENIJE

- leta 1991 je bila Slovenija razdeljena na 62 občin – večje od občin v sosednjih državah
- po Zakonu o lokalni samoupravi in Zakonu o ustanovitvi občin se je leta 1995 število občin povečalo na 147, leta 1997 nastajale še nove □ danes 193 občin
- imamo 58 upravnih enot – večje zaradi racionalnosti in učinkovitosti
- Slovenija za razliko od drugih držav nima vmesne stopnje med državo in občinami – regij □ kmalu uvedba pokrajin

-

5.3.3 RAZVITOST SLOVENSКИH REGIJ

- najbolj razvita regija je Osrednjeslovenska, sledita ji Obalno-kraška in Goriška
- Osrednjeslovenska regija je v letu 1999 ustvarila dobro tretjino bruto dodane vrednosti Slovenije (od tega 70% v storitvenih dejavnostih) □ po BDP na prebivalca je za 34% presegala slovensko povprečje in dosegala 91% povprečja EU
- najmanj razvite regije so: Pomurska (višji delež kmetijstva, nižji delež izvoza), Zasavska (zaradi zapiranja rudnikov) in Podravska regija (Maribor, propad velikih podjetij – TAM)

5.3.4 POLITIKA ZAGOTAVLJANJA SKLADNEJŠEGA RAZVOJA REGIJ V SLOVENIJI

- leta 1990 je bil sprejet zakon za spodbujanje razvoja demografsko ogroženih območij – reševanje demografskih problemov
- leta 1999 sprejet novi Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja
- v letih 2000 in 2001 številni podzakonski akti
- 3 vrste območij z razvojnimi problemi:
 - ekonomsko šibka območja
 - območja s strukturnimi problemi in visoko nezaposlenostjo
 - razvojno omejevalna obmejna območja in območja z omejenimi dejavniki
- dolgoročni cilj strategije regionalnega razvoja je zmanjševanje razvojnega zaostanka
- za koordinacijo regionalnega in strukturnega razvoja je ustanovljena Agencija za regionalni razvoj RS
- ustanovljenih je bilo 12 regionalnih razvojnih agencij

